

lıkla suçlayarak oldukça sert bir tepki göstermiştir.

203 (818-19) veya 204 (819-20) yılında Ağlebî Hükümdarı I. Ziyâdetullah tarafından mevcut kadı Ebû Muhriz b. Abdullah el-Kettânî ile birlikte görev yapmak üzere başşehir Kayrevan'ın kadılığına getirilen Esed'in, hem iktidar hem de muhalefet nazarında bu görevinden önce ve sonra siyasî otoriteyi meşrûlaştırıcı ve güçlendirici önemli bir rolü bulunduğu anlaşılmaktadır. 194 (810) ve 208 (824) yıllarında özellikle ağır vergileri gerekçe göstererek iki ayrı isyan başlatan İmrân b. Mücâlid ve Mansûr b. Nasr et-Tanbezî'nin başşehri kuşatmaları esnasında kendilerine katılması yahut otoritelerini tanıması yönünde yaptıkları baskı ve tehditler Esed tarafından kabul görmemiştir.

Ülkedeki iç karışıklıklara son veren I. Ziyâdetullah büyük bir donanma kurarak Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeki Sicilya'nın fethine teşebbüs etti. Aslında Sicilya ile İfrîkiye arasında saldırmazlık antlaşması vardı. Ancak 211 (826) yılında Ağlebîler'le yapılan antlaşma şartları çiğnenerek bazı müslûmanlar esir alınmıştı. Ziyâdetullah, bu durumu ve Sicilya deniz kuvvetleri kumandanı Euphemios'un Bizans'a karşı yaptığı yardım çağrısını gerekçe göstererek Sicilya'ya asker sevki için kadıları Ebû Muhriz ve Esed'den fetva istemişti. Ebû Muhriz olumsuz cevap verirken Esed mevcut gelişmeler karşısında antlaşmanın bozulabileceğine fetva verdi. Sonunda bu görev, savaş tecrübesi bulunduğu tesbit edilemeyen bu çok hareketli ve sert mizaçlı âlime verildi. Orduya emir ve kadı tayin edilen Esed bu iki görevi şahsında birleştiren ilk İfrîkiyeli kabul edilir. Rebîülevvel 212'de (Haziran 827) İman şehri Sûse'den hareket eden 10.000 kişilik İslâm ordusu önce Mâzere'ye (Mazara) çıkarak buradaki Bizans güçlerini mağlûp etti. Birçok yeri alan Esed bir yıla yakın muhasara ettiği Sirakusa (Syracusa) önlerinde Rebîülâhîr 213 (Temmuz 828) tarihinde şehid düştü. Kaynaklarda ölüm tarihi olarak ayrıca 214 (829) ve 217 (832) yılları verildiği gibi vefatı veya salgınına da bağlanmaktadır.

Esed'in kumandasında başlatılan bu seferler sürdürülerek yetmiş seksen yıl içinde Sicilya ve Malta adalarının tamamı alınmış, Fransa, Sardunya ve Korsika sahilleri tehdit edilmeye başlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Arab, *Tabakâtü 'ulemâ'i İfrîkiyye ve Tûnis* (nşr. Ali eş-Şabbî — N. Hasan el-Yâfi), Tunus 1985, s. 81-83, 163-166, 169, 172, 198, 199, 202, 206, 209; Ebû Bekir el-Mâlikî, *Riyâ-zü'n-nûfûs* (nşr. Beşîr el-Bekkûş — Muhammed el-Arûsî el-Matvî), Beyrut 1403/1983, I, 234, 254-273, 274, 276-277, 278-280, 351, 422; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, IV, 454-455; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*, s. 155-156; Kâdî İyâz, *Ter-tîbü'l-medârik*, I/2, s. 465-480; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VI, 236, 333-336, 356; İbn İzâri, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 97, 100, 102-103, 104; Abdurrahman b. Muhammed el-Debbâğ — İbn Nâcî, *Me'âlimü'l-îmân* (nşr. Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr — Muhammed Mâdûr), Kahire 1972, II, 3-26; Zehebî, *A'lamü'n-nûbelâ*, X, 225-228; Safedî, *el-Vâfi*, IX, 6; İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 422-423; Nübâhî, *Târîhu kuçâtü'l-Endelûs*, Beyrut 1403/1983, s. 54; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-mûzheb*, s. 98; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 196, 199; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 163-164; Makkarî, *Nefhu't-ţib*, III, 162; *el-Hulelû's-sündûsiyye*, I, 270-271, 284, 724-737; İbnü'l-Gazzî, *Dîvânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, I, 37-38; *İzâhu'l-meknûn*, I, 74; Sezgin, *GAS*, I, 467; Muhammed Hidir Hüseyin, *Tûnis ve Câmî'u'z-Zeytâne* (nşr. Ali Rızâ et-Tûnisî), Dimaşk 1391/1971, s. 70-81; Aziz Ahmad, *A History of Islamic Sicily*, Edinburgh 1975, s. 7-8, 42-43; Mahfûz, *Terâcimü'l-mû'elliftin*, IV, 17-24; Hind Şelebî, *el-Kirâ'at bi-İfrîkiyye*, Tunus 1983, s. 279-281; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, II/1, s. 115-117; Muhammed et-Tâlibî, *ed-Devletü'l-Ağlebîyye* (trc. el-Müncî es-Sayyâdî), Beyrut 1985, s. 204-205, 450-452, 456-468; Abdülazîz es-Seâlibî, *Târîhu Şimâli İfrîkiyâ* (nşr. Ahmed b. Milâd — Muhammed İdrîs), Beyrut 1407/1987, s. 221-222; "Esed", *İA*, IV, 369; G. Marçais, "Asad b. al-Furât", *El²* (İng.), I, 685.

CENGİZ KALLES

ESED b. MÜSÂ

(أسد بن موسى)

Ebû Saîd Esed b. Mûsâ b. İbrâhîm Esedüssünne el-Kureşî el-Ümevî (ö. 212/827)

Emevî soyuna mensup muhaddis.

132'de (750) Mısır'da doğdu. Basra'da doğduğunu söyleyenler de vardır. Dede-si İbrâhîm Emevî halifelerinden Velîd b. Abdülmelik'in oğlu olup babasının ölümünden sonra iki ay halifelik yapmış, ardından II. Mervân tarafından hal'edilmiştir. Hadis tahsiline başladıktan sonra çeşitli ilim merkezlerini dolaşan Esed, tâbiilerin son nesline mensup olan en yaşlı hocası Yunus b. Ebû İshak başta olmak üzere İbn Ebû Zî'b, Şu'be b. Haccâc, Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî, Hammâd b. Seleme, Abdullah b. Lehîa, Cerîr b. Abdülhamîd gibi âlimlerden hadis öğ-

renmiş, kendisinden de her biri fakih olan Abdülmelik b. Habîb, Ahmed b. Sâlih et-Taberî, Rebî' b. Süleyman el-Cîzî, Mikdâm b. Dâvûd er-Ruaynî ile oğlu Saîd b. Esed gibi âlimler rivayette bulunmuştur.

Sünnete dair kaleme aldığı bir kitap sebebiyle kendisine "Esedüssünne" denildiği rivayet edilmektedir. Takiyyüddin İbn Dakîku'l-İd'in, ilk müsnedi Esed b. Mûsâ'nın meydana getirdiğini söylemesine bakarak Esedüssünne lakabını bu eser sebebiyle aldığı düşünülebilir. Esed'in sika bir râvi olduğunu belirten ve rivayetlerine *es-Sünen*'inde yer veren Nesâî'nin, "Keşke eser vermeseydi, bu daha hayırlı olurdu" demesinden onun kitaplarını beğenmediği anlaşılmaktadır. İbnü'l-Harrât Abdülhak b. Abdurrahman'ın, Esed'in rivayetlerinin delil olarak kullanılamayacağını söylediği kaydedilmekle beraber (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 260) Ebû Dâvûd *es-Sünen*'ine onun bazı rivayetlerini almış, Buhârî de *istişhâd** maksadıyla bazı rivayetlerine *el-Câmî'u's-şâhih*'inde yer vermiştir (Mizzî, II, 514). İbn Hazm ise Esed'in rivayetlerinin güvenilemeyecek derecede zayıf olduğunu (münker) söylemiştir.

Esed b. Mûsâ 212 yılı Muharrem ayının da (Nisan 827) Mısır'da vefat etmiştir.

Eserleri. Esed b. Mûsâ'nın günümüze ulaşan tek eseri *Kitâbü'z-Züh'd ve'l-ibâde ve'l-verâ'* adını taşımaktadır. Abdullah b. Mübarek'in *Kitâbü'z-Züh'd*ünden sonra bu sahada kaleme alınmış ikinci kitap olup bu iki eserin muhtevası arasında pek az benzerlik bulunmaktadır. İbn Mübarek'in kitabı kadar hacimli olmayan eser ilk defa Leszynsky tarafından Berlin'deki nüshası esas alınarak yayımlanmış (Kirchhain 1909), daha sonra bu baskıyı yeterli bulmayan Raif Georges Khoury, Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'deki nüshasını da (Mecmua, nr. 100/1, vr. 1^a-19^b) göz önünde bulundurarak eseri yeniden neşretmiştir (Wiesbaden 1976). Onun günümüze gelip gelmediği bilinmeyen *Müsned* adlı eserinin önemi, bu türün ilk kitabı veya sahasındaki ilk tasniflerden biri olmasından kaynaklanmaktadır (İbn Hayr, s. 141-142). Bunlardan başka Esed b. Mûsâ'nın *Fezâ'ilü's-şâhâbe*, *Fezâ'ilü Ebî Bekir* ve 'Ömer diye de bilinen *Fezâ'ilü's-şeyhâyn* adlı eseriyle (İbn Hacer, *Nüzhetü'l-elbâb*, I, 71), Kayrevan Kadısı Esed b. Furât'a gönderdiği *Risâletü Esed b. Mûsâ ilâ Esed b. Furât fî lüzûmî's-sünne ve't-tahzîr mine'l-bida'* adlı risâlesinden (İbn Hayr,

s. 299) söz edilmektedir. Esed'in tarihçi anlamında "ahbârî" olarak da anıldığı ve kendisini Mısır tarihçileri arasında zikreden Fuat Sezgin'in dediği gibi Ebû'l-Kâsım İbn Abdülhakem'in *Fütûhu Mısr ve aḥbâruḥâ* adlı eserinde ondan pek çok nakil yaptığı (bk. s. 322) dikkate alınırsa onun Mısır tarihine dair bir eseri olduğu ileri sürülebilir.

Esed b. Mūsâ'nın oğlu Saîd'in, babasından ve o devirdeki âlimlerden faydalanarak yazdığı *Fezâ'îlû't-ṭâbi'în* adlı iki ciltlik bir eseri bulunmaktadır (İbn Hayr, s. 270).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîḫü'l-kebîr*, II, 49; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 322; İclî, *eş-Şikât*, s. 62; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 338; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 141-142, 270, 299; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, II, 512-514; Zehbî, *Tezkiretül'l-ḥuffâz*, I, 402-403; a.mlf., *A'lamü'n-nübela'*, X, 162-164; a.mlf., *Mizânül'l-i'tidâl*, I, 207; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 260; a.mlf., *Nüzhetü'l-elbâb fi'l-elkâb* (nşr. Abdülazîz b. Muhammed b. Sâlih es-Sedîdî), Riyad 1409/1989, I, 71; Süyûtî, *Ṭabakâtül'l-ḥuffâz* (Ömer), s. 167; a.mlf., *Hüsnül'l-muḥâḍara*, I, 346; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1423; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 27; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 257; Sezgin, *GAS*, I, 354-355; a.mlf., *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 44, 46; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), I, 298; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 70, 87, 88, 92; Raif Georges Khoury, "Asad b. Mūsâ, Kitâb az-Zuhd", *WJ*, XVIII/3-4 (1978), s. 231; a.mlf., "Asad b. Mūsâ b. İbrâhîm", *EI² Suppl.* (İng.), s. 87-88; G. H. A. Juynboll, "Asad b. Mūsâ, Kitâb az-Zuhd" (ed. Raif Georges Khoury), *Bibliotheca Orientalis*, XXXVI/3-4 (1979), s. 242-244.

BİLAL SAKLAN

ESEDÂBÂD

Orta Yunanistan'da
bugün mevcut olmayan eski bir
müslüman - Türk kasabası.

Yunanca adı Turkochori olan Esedâbâd, Kephissos ovasının kuzey kenarında, Levadya'nın 25 km. kuzeybatısında, İzdin'in (Lamia) 40 km. güneydoğusunda, Selânik ile Yenişehir'den (Larissa) Atina ve Mora'ya giden eski ana yol üzerinde bulunuyordu. Bu yerleşim merkezi, Atina (Boiotia) Dukalığı'nın ilhakından (1460) kısa bir süre sonra o tarihlerde tamamen terkedilmiş Kephissos ovasında kurulan dört Türk köyünden biriydi. 871 (1466-67) yılına ait *Tahrir Defteri*'nde köyün adı Esedobası şeklinde geçer (BA, MAD, nr. 66, vr. 107^b). Bu ad diğer üç köyle birlikte buranın coğrafi mevkiine dayanır. Bölge, deniz kıyısından gelip Fontana Geçidi üzerinden ülke içindeki Kep-

hissos ovasına kadar uzanan ana yola hâkim bulunuyordu. Bu sebeple köylere derbend statüsü tanınmış ve sakinleri avârız ve tekâlif vergilerinden muaf tutulmuşlardı. Söz konusu statü bölgeye daha başka kimselerin de gelip yerleşmesine yol açtı. Böylece hristiyanlarla (Yunan ve Arnavut) meskûn bölgede bir Türk yerleşim merkezi gelişti. 871'de (1466-67) on bir hâne nüfusu olan Esedobası giderek büyüdü ve XVI. yüzyılın ikinci yarısı ortalarında altısı hristiyan olmak üzere altmış dört haneli bir köy haline geldi. 977 (1569-70) tahririne göre daha sonraları Esedâbâd ile birleşen Alacaoğlu'nda bir mescid bulunmaktaydı (TK, TD, nr. 183, vr. 320^b). Gelişmesini sürdüren Esedobası, Alacaoğlu ve Hüseyinobası ile birlikte büyüyerek bir kasaba oldu. 1642'de aynı zamanda bir kadılık merkezi olduğu bilinen (BA, MAD, nr. 15941) kasabanın adı bundan sonra düzenli olarak Osmanlı resmî kayıtlarında geçmektedir. Kâtib Çelebi de *Cihan-nümâ*'sının Avrupa kısmında burayı Esedâbâd adıyla anar ve Eğriboz sancağının bir kazası olduğunu belirtir. 1642'den önce Esedâbâd bölgesi Eğriboz sancağının Levadya kazası sınırları içinde bulunuyordu. Esedâbâd bölgesindeki en önemli yerleşim yerleri, Modi ile (977'de [1569-70] 354 hâne) Lefta adlı büyük ve zengin Yunan köyleriydi. Esedâbâd'ın 5 km. kuzeydoğusunda bulunan Lefta antik Elateia şehrinin yerine kurulmuştu. 1642 yılında buranın artık Esedâbâd adını taşıması da kasaba haline geldiğinin belirtisi olmalıdır.

Esedâbâd XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra daha da gelişti. 1668'de burayı gören Evliya Çelebi, Esedli veya Esedâbâd adıyla andığı bu kasabada 100 hâne, bir cami, bir medrese, bir mektep, bir tekke, iki han, beş dükkân bulunduğunu yazar. 1675'te ise Spon ile Wheler Turkochori'de bir han ve Yunanlı nüfus için küçük bir hristiyan kilisesinin yer aldığını belirtir.

XVIII. yüzyılda kasabanın bulunduğu Kophissos ovasında sonradan birer köy haline gelen birçok çiftlik kuruldu. Esedâbâd'ın 4 km. doğusunda bulunan Abdurrahman Çiftliği gelişerek daha sonra büyük Drachmani köyünü teşkil etti.

Yunanlı coğrafyacı Argyris Philippidis 1815 yılında Turkochori'yi müslümanların oturduğu, bir camii ile birkaç hanı olan önemli bir yer olarak tarif eder. Aynı tarihte Pouqueville, nüfusun 200 müslüman hâne ile 100 hristiyan hânedan

oluşturduğunu bildirir. 150 hristiyan haneli Drachmani ise ikinci önemli iskân mahalliydi. Daha önceleri büyük bir yerleşim yeri olan Lefta o tarihlerde harap olmuş, nüfusunun büyük bir kısmı 3 km. mesafede bulunan Drachmani'ye taşınmıştı. Pouqueville zamanında (1815) Esedâbâd kazası toplam 900 haneli dokuz köyden oluşuyordu.

Esedâbâd Yunan bağımsızlık mücadelesi sırasında (1821-1829) yıkıldı. Hayatta kalan müslümanlar Osmanlılar'ın elinde bulunan Teselya'ya kaçtılar; hristiyanlar ise 1829 yılından sonra bölgenin merkezi haline gelen Drachmani'ye göç ettiler. Lefta da 1840 yıllarında tamamen boşaldı ve sakinleri antik Elateia adını alan Drachmani'ye taşındı. Esedâbâd kasabasının bulunduğu yerde bugün, burada gelişen yerleşim merkezine ait hiçbir ize rastlanmamaktadır. Sadece Turkochori adı hatırlarda kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 66, vr. 107^b; nr. 15941; BA, TD, nr. 367, s. 87; TK, TD, nr. 183, vr. 320^b; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ* [İklîm-i Rum], İSAM Ktp., nr. 8094, s. 99; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 230; J. Spon — G. Wheler, *Italienische/Dalmatische, Griechische und Orientalische Reisebeschreibung*, Nürnberg 1690, tür.yer.; A. Philippidis, *Ta Perisotheia erga tou A. Philippidis* (nşr. Th. K. Speranza), Atina 1978, s. 71-72; F. Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris 1826, II, 104; Machiel Kiel — F. Sauorwein, "Ost-Lokris in Türkischer und Neugriechischer Zeit, 1460-1981", *Siedlungsentwicklung und demographisch Geschichte Mittel-Griechenlande auf Grund Osmanisch-türkischer und neugriechischer administrativer Quellen*, Passau 1994, bl. 4 (Pauassauer Geographische Reihe).

MACHIEL KIEL

ESEDİ

(أسدى)

Osmanlılar tarafından
özellikle XVII. yüzyıldan itibaren
kullanılan bir para birimi.

Hollandalılar'ın "rex daller" adıyla dabbettikleri gümüş paraya, üzerinde arslan resmi bulunduğu için Osmanlılar "arslanlı kuruş" veya "esedi" adını vermişlerdir. Muhtemelen bu para Orta Avrupa'dan, Alman kuruşları olan Gulden Groschen'lerle (ağırlığı 25,58 gr.) birlikte girmiştir. Daha sonra da Hollandalılar'ın Akdeniz ticaretine etkili bir şekilde katılmalarıyla kendileri tarafından doğrudan doğruya getirilmeye başlanmıştır. Hollandalılar'ın doğuda bu çok rağbet gören ku-